

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

КОВАЛЕНКО БОГДАН В'ЯЧЕСЛАВОВИЧ

УДК 349.6

**ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СТАНДАРТІВ
ЯК ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Краснова Марія Василівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри екологічного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Кобецька Надія Романівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри трудового, екологічного
та аграрного права

кандидат юридичних наук, доцент
Дейнега Марина Андріївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
доцент кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Захист відбудеться «21» травня 2019 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «19» квітня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. О. Панькова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вирішення сучасних екологічних проблем можливе шляхом запровадження ресурсоефективних технологій екологічно чистого виробництва та поширення найкращого виробничого досвіду, яке відбувається законодавчо визначеним стимулюванням модернізації та впровадження екологічних стандартів на підприємствах, що формують системи екологічного управління, у поєднанні з поліпшенням екологічних характеристик виробленої продукції. Важливість екологічних стандартів та їх вплив на чинне законодавство підтверджується положеннями Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, схваленої Кабінетом Міністрів України у 2007 році (передбачено стимулювання виробників продукції до зміни моделі ресурсоемного виробництва та впровадження стандартів системи управління навколишнім природним середовищем), Основних засад (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджених Законом України від 21 грудня 2010 року, Планів заходів з імплементації розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» на 2016–2019 роки і розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» на 2017–2019 роки Угоди про асоціацію, затверджених Кабінетом Міністрів України відповідно у 2016 і 2017 роках, Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року, схваленої у 2015 році, Плану заходів щодо реалізації цієї Стратегії, що є додатком до неї.

Впровадження оновлених екологічних стандартів, їх гармонізація з міжнародними та європейськими стандартами стає одним з найбільших пріоритетів державної екологічної політики з огляду на прагнення попередити погіршення якості навколишнього природного середовища, вичерпування природних ресурсів, глобальне потепління тощо. З таких міркувань в Україні, як і в багатьох країнах світу, активно йде процес гармонізації національних екологічних стандартів з міжнародними, що дозволяє на засадах сталого розвитку кожному підприємству отримати сертифікат відповідності своєї продукції відповідно до стандартів ISO та ІЕС.

З огляду на вищезазначене, актуальними стають питання науково-правового дослідження юридичної природи стандартів як джерел екологічного права України з метою визначення їх важливості для всієї системи національного законодавства та екологічного законодавства зокрема. Нормативну основу такого дослідження складають положення Конституції України, Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року, Закону України «Про стандартизацію» від 05 червня 2014 року, інших нормативно-правових актів України.

Питання стандартів як джерел екологічного права України традиційно розглядаються в навчально-методичній літературі з екологічного права та наукових статтях (Андрейцев В. І., Дубовик О. Л., Колбасов О. С., Шемшученко Ю. С. та ін.). Серед робіт, присвячених джерелам екологічного

права (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук П. О. Гвоздика, захищена у 2013 році), стандарти не розглядаються, хоча ще в 1984 році О. В. Сіваковим було захищено кандидатську дисертацію на тему: «Стандарти в системі правового регулювання охорони природи в СРСР».

Науково-теоретичною основою дисертаційного дослідження стали також праці правознавців: А. Г. Бобкової, Г. І. Балюк, Н. В. Барбашової, А. І. Берлача, Л. О. Бондаря, М. М. Бринчука, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, М. В. Краснової, О. І. Крассова, В. І. Курила, Н. Р. Малишевої, М. М. Микієвич, А. М. Мірошниченка, В. В. Носіка, А. К. Соколової, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги, Н. Шпарика та ін.

При дослідженні юридичної природи стандартів як джерел екологічного права брались до уваги наукові підходи: С. С. Алексєєва, О. В. Зайчука, О. М. Костенка, Л. А. Луця, А. В. Малька, Г. В. Мальцева, М. М. Марченка, М. І. Матузова, Ш. О. Монтеск'є, Н. В. Оніщенко, М. Н. Пархоменко, Ф. І. Перегудова, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, Ф. П. Тарасенка, Р. Б. Тополевського, Н. Ю. Чижова та ін.

З метою вивчення правових аспектів національних, європейських та міжнародних екологічних стандартів, а також проблем їх застосування в Україні використано праці: А. О. Андрусевича, О. С. Бабенка, Н. К. Блінової, Дж. Бонайна, О. В. Брайона, О. О. Веклича, А. П. Войцицького, І. В. Голінки, Е. Джордана, Є. Вардакаса, М. О. Клименка, Т. В. Козулі, С. М. Кравченко, В. М. Ладиженського, Д. Ласок, А. Лівшиця, І. І. Лукашук, М. Матківського, Г. В. Мозгової, А. С. Морріса, В. Я. Мотильової, В. І. Мохонько, В. М. Огризкова, Н. В. Омельченка, С. П. Паламарчук, М. П. Петрика, М. А. Петровської, Н. М. Рідей, С. О. Саломакіної, Н. Г. Салухіної, К. М. Ситника, П. М. Скрипчука, В. Случика, В. В. Тарасової, В. В. Ткаченко, Є. В. Фрейдіної, М. І. Шаповал, В. Я. Шевчука, Н. Я. Шпарика, О. М. Язвінської та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до державної бюджетної науково-дослідної роботи за темою «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (№ 16БФ042-01), яка досліджується на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягала у розширенні теорії екологічного права науковими положеннями про сучасну систему екологічних стандартів як джерел права та їхнього впливу на формування і вдосконалення екологічного законодавства.

Досягнення поставленої мети зумовило виокремлення основних завдань дисертаційного дослідження:

- визначити поняття та юридичні ознаки стандартів як джерел екологічного права;
- проаналізувати наукові та законодавчі підходи до розуміння стандартів як джерел екологічного права;
- розкрити генезу сучасної законодавчо визначеної системи екологічних стандартів України;

- з'ясувати особливості правового регулювання розроблення та затвердження екологічних стандартів за законодавством України;
- проаналізувати організаційно-правовий механізм формування міжнародних та європейських екологічних стандартів;
- з'ясувати проблеми та перспективи впливу міжнародних і європейських екологічних стандартів на удосконалення законодавства України.

Об'єкт дослідження – стандарти в екологічному праві та законодавстві України.

Предмет дослідження – положення еколого-правової доктрини та законодавства щодо аспектів національних, європейських та міжнародних стандартів як нормативно-технічних документів у галузі забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність методів і прийомів наукового пізнання, які дозволили здійснити всебічний та об'єктивний аналіз його предмета. У процесі дослідження використано такі методи: інтерпретаційно-аналітичний – для аналізу наукової літератури про екологічні стандарти, її інтерпретації та узагальнення при формуванні відповідних висновків; системно-структурний – для аналізу положень законів, підзаконних нормативно-правових актів про стандарти як елементи системи законодавства; порівняльно-правовий – для врахування різних поглядів науковців, співвідношення схожих за змістом понять і правових положень про екологічні стандарти, а також для визначення особливостей застосування європейських та міжнародних екологічних стандартів в Україні та перспектив розвитку національних екологічних стандартів на основі міжнародної практики. Історико-правовий метод застосовано для дослідження розвитку стандартів з античних часів, формування екологічних стандартів та створення сучасних організацій зі стандартизації. Формально-логічний метод сприяв визначенню системоутворюючих понять «екологічне право», «джерела права», «джерела екологічного права», «стандарти», «екологічні стандарти» тощо. За допомогою емпіричного методу досліджено розвиток і процес формування системи екологічних стандартів та їхнього впливу на розвиток національного екологічного законодавства. Статистичний метод використовувався для узагальнення сучасних даних про екологічні стандарти з метою визначення закономірностей та здійснення прогнозних оцінок про їх удосконалення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації вперше у вітчизняній науці здійснено комплексне теоретико-правове дослідження юридичної природи стандартів як джерел екологічного права, впливу міжнародних, європейських та національних стандартів на розвиток екологічного законодавства України. Наукову новизну результатів дослідження складають такі основні положення:

вперше:

- запропоновано розглядати юридичну природу стандартів як джерел екологічного права через їх істотну характеристику, що включає в себе такі

елементи: а) нормативність (регулятивний вплив на учасників суспільних відносин); б) міжнародно-правова орієнтованість (потреба узгоджувати державні екологічні стандарти з міжнародними для удосконалення управління промисловим виробництвом і охорони навколишнього природного середовища з метою збереження природних ресурсів, межі яких часто не співпадають з кордонами держав); в) офіційний характер (регулювання та затвердження екологічних стандартів здійснюється відповідним державним органом за встановленою формою); г) обов'язковість до виконання (відповідно до принципу пункту «а» статті 3 та статті 32 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»);

– досліджено правовий зміст екологічних стандартів, яким запропоновано вважати сукупність необхідних складових, зокрема, обов'язкових до виконання вимог, правил та норм, що в сукупності з правовими нормами є частиною єдиного механізму регулювання екологічних суспільних відносин;

– з'ясовано, що, на відміну від правової норми, яка може прямо і безпосередньо регулювати поведінку людей, положення стандарту фактично стає загальнообов'язковим лише тоді, коли його зміст (або посилання на стандарт) відтворено у технічних регламентах чи інших нормативних актах. Водночас, екологічні стандарти, на які відсутні посилання в законодавстві, містять в собі еколого-правові ідеї, що також здатні впливати на формування і розвиток екологічного права;

– аргументовано, якщо в майбутньому, згідно з вимогами Європейського Союзу, застосування в Україні державних екологічних стандартів стане добровільним, дана подія не зменшить їх впливу на розвиток екологічного права, оскільки ознака обов'язковості в міжнародно-правовому середовищі не є ключовою для визначення джерел права, натомість, головною ознакою є присутність нормативно-правової ідеї, що здатна вплинути на формування відповідної галузі права;

– досліджено особливості впливу на розвиток українського законодавства міжнародних екологічних стандартів ISO та європейських стандартів EN, положення яких носять переважно рекомендаційний характер, водночас, їх виконання є важливим економічним завданням сучасних підприємств, що має позитивний результат для розвитку ефективного та екологічно чистого виробництва. Такий вплив можливий при врахуванні вимог європейських стандартів у положеннях нових законів та інших нормативно-правових актів у сфері екології;

удосконалено:

– теоретичні підходи до історичних шляхів розвитку екологічних стандартів як необхідного кроку для масштабного розвитку промисловості та одночасного збереження належної якості навколишнього природного середовища на основі зіставлення напрямів розвитку стандартизації на території СРСП, України та ЄС;

– положення про сучасну систему екологічних стандартів в Україні та їх видів. До цієї системи запропоновано включити технічні регламенти, які за своєю правовою природою хоч і є нормативно-правовими актами, проте, за

предметом регулювання, подібні до екологічних стандартів, а в основі їх розроблення лежать міжнародні, регіональні та державні стандарти;

- наукові підходи до особливостей функціонування та розроблення стандартів міжнародними та європейськими організаціями зі стандартизації, вплив їхньої діяльності на розвиток екологічного права України;

- положення про систему міжнародних та європейських екологічних стандартів, побудованої за принципом єдності стандартів, невиконання вимог яких є істотним бар'єром для отримання країною іноземних екологічних інвестицій та виходу її товарів і послуг на міждержавну арену торгівлі;

- наукове твердження про неприпустимість скасування обов'язковості додержання екологічних стандартів та встановлення добровільності їх застосування, що може позбавити державу можливості вживати заходів впливу на суб'єктів екологічних правовідносин, особливо з метою захисту життя, здоров'я та майна людини, захисту тварин, рослин, охорони довкілля, безпеки продукції, процесів чи послуг;

дістали подальшого розвитку:

- дослідження та систематизація кола суб'єктів екологічної стандартизації, аналіз їх функцій та повноважень (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національний орган стандартизації, державні та недержавні підприємства, установи, організації);

- науково-правові підходи, здійснені на основі аналізу наукової літератури та статистичних даних про те, що однією з основних причин продовження дії застарілих екологічних стандартів на території України є відсутність якісного розвитку промисловості, що продовжило надмірне екологічне забруднення довкілля. Тому нині важливо запровадити нові стандарти, що дозволить створити в країні такі умови, при яких стан навколишнього природного середовища не буде погіршуватися, а рівень розвитку промислового сектору при цьому буде зростати;

- аналіз особливостей функціонування та призначення міжнародних екологічних стандартів ISO 14000, порівняння їх зі стандартами ISO 9000, визначення їх впливу на розвиток екологічних стандартів в Україні;

- пропозиції про удосконалення національного законодавства щодо обов'язковості екологічних стандартів, сфери їх застосування та дотримання шляхом внесення змін до Закону України «Про стандартизацію».

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання викладених у роботі наукових положень, висновків та пропозицій для вдосконалення чинного екологічного законодавства, що сприятиме більш ефективному врегулюванню відносин з охорони навколишнього природного середовища, забезпеченню реалізації положень екологічних стандартів, створенню привабливих умов для залучення в Україну іноземних інвестицій, збільшенню частки експорту товарів, вироблених в Україні.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в наукових дослідженнях про стандарти як джерела екологічного права України, при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, викладанні навчальних дисциплін «Екологічне право України», «Актуальні

проблеми екологічного права», «Право екологічної безпеки», «Міжнародне екологічне право», «Екологічне право Європейського Союзу», а також спецкурсів еколого-правового спрямування.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції одержано автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження було апробовано на: круглому столі «Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку» (м. Київ, 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті доктора юридичних наук, професора Василя Лук'яновича Мунтяна з нагоди 95-річчя від Дня народження (м. Київ, 2017 р.); круглому столі «Децентралізація влади як чинник розвитку аграрного, екологічного, земельного та інших природоресурсних галузей права» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові засади ведення органічного землеробства» (м. Харків, 2017 р.); круглому столі «Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції» (м. Харків, 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення в 12 наукових працях, з яких 2 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті у наукових виданнях інших держав, стаття в іншому науковому виданні, 5 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, двох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок. Список використаних джерел налічує 335 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, науково-теоретичну і методологічну базу, сформульовано результати дослідження, які характеризуються науковою новизною та виносяться на захист, наведено відомості про апробацію, публікації за темою, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «**Теоретико-правові основи стандартів як джерел екологічного права**» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено ознаки стандартів як джерел права, розглянуто історичні передумови розвитку сучасних екологічних стандартів, а також проаналізовано систему екологічних стандартів за законодавством України.

У підрозділі 1.1 «*Поняття та юридичні ознаки стандартів як джерел екологічного права*» проведено аналіз положень законодавства та наукових праць щодо визначення поняття «джерела екологічного права», включаючи в

дане поняття також нормативно-технічні документи (національні, європейські, міжнародні стандарти) як такі, що містять еколого-правові ідеї.

Джерела екологічного права розглядаються як форми вираження еколого-правових норм – нормативні документи, що містять еколого-правові норми, призначені для регулювання екологічних правовідносин. Відповідно до опрацьованої наукової та юридичної літератури було встановлено основні ознаки, що є спільними як для джерел екологічного права, так і для стандартів: нормативність, міжнародно-правова орієнтованість, офіційний характер та обов'язковість до виконання.

Порівняльний аналіз ознак джерел екологічного права із ознаками стандартів дозволив чітко відмежувати загальнообов'язкові стандарти від нормативних актів. Основна відмінність полягає в механізмі їхнього правового впливу на суспільні відносини. Правова норма може прямо і безпосередньо регулювати поведінку людей. Норма ж стандарту фактично стає загальнообов'язковою лише тоді, коли зміст стандарту (або посилання на нього) відтворено у технічних регламентах чи інших нормативних актах.

Водночас, ознака обов'язковості в міжнародно-правовому середовищі не є ключовою для визначення джерел права, натомість, головною ознакою тут є присутність нормативно-правової ідеї, що здатна вплинути на формування відповідної галузі права. Відповідно, якщо в майбутньому, згідно з вимогами Європейського Союзу, застосування національних стандартів стане добровільним, дана подія не зменшить їх впливу на розвиток екологічного права України.

В роботі наведено авторське визначення екологічних стандартів як офіційних, загальнообов'язкових документованих актів нормативного характеру, що мають міжнародно-правове спрямування у сфері раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, які розроблено на основі консенсусу та затверджено уповноваженим органом, встановлюють призначені для загального і багаторазового використання вимоги, правила, інструкції або характеристики, що стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги.

За наслідками дослідження зроблено висновок, що норма екологічного стандарту доповнює загальний правовий механізм регулювання суспільних відносин. Незважаючи на те, що у стандартах закріплено переважно технічні правила, вони виступають як додатковий інструмент у загально-правовому механізмі, є елементом системи джерел екологічного права та відповідно здійснюють вплив на розвиток цієї сфери.

У підрозділі 1.2 *«Гене́за наукових та законодавчих підходів до стандартів як до джерел екологічного права»* досліджено історичний шлях розвитку стандартів як суспільно необхідних чинників економічного і культурного зростання та фактору стримування індустріального забруднення довкілля.

Встановлено, що початковим етапом розвитку радянських природоохоронних стандартів був період децентралізації 1917–1938 років, пов'язаний

з передачею функцій управління природокористуванням і охороною природи місцевим органам влади, які брали участь у їх розробленні. Починаючи з 1946 року на розроблення екологічних стандартів вплинуло створення Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), нормативно-технічні документи якої активно запроваджувалися на території Радянського Союзу. Третій етап включає в себе період 70–80-х років минулого століття, коли було напрацьовано цілу систему ГОСТів, частина з яких й досі продовжує застосовуватись українськими підприємствами. З 1990-х років по теперішній час триває період становлення та розвитку системи державних стандартів України ДСТУ, за основу розроблення яких взято радянські стандарти та які спрямовані на їх гармонізацію до європейських і міжнародних стандартів.

Зроблено висновок, що коли на території сучасної України розвиток державної стандартизації відбувався у напрямі загальнообов'язковості стандартів, а їх дотримання було закріплене державним примусом, то в Європі головним стимулом дотримання стандартів був економічний інтерес підприємств, що полягав у жорсткій стандартизованості обсягів викидів в атмосферне повітря, типів, видів і матеріалів виробів, що виготовляються тощо.

Як показав час, і державний примус, і економічний інтерес можуть бути ефективними для впровадження екологічних стандартів. Водночас, в Україні екологічні стандарти вже не забезпечуються потужним державним примусом та, як наслідок, не виконуються належним чином, а дотримання національних стандартів виробником не означає отримання якихось переваг перед конкурентами.

У підрозділі 1.3 *«Система екологічних стандартів за законодавством України»* досліджено систему екологічних стандартів та проаналізовано їх види. Очолюють цю систему державні стандарти України (ДСТУ) та кодекси усталеної практики, прийняті національним органом стандартизації. У зазначеній групі слід окремо виділити такі основні групи стандартів: національні або державні класифікатори; стандарти у сфері будівництва (будівельних матеріалів та виробів); державні стандарти з радіаційної безпеки; стандарти у сфері санітарної безпеки. На основі ДСТУ, узгоджуючи з їхніми обов'язковими вимогами, підприємства, установи та організації, що здійснюють стандартизацію, приймають власні стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови.

До системи екологічних стандартів України також належать: міждержавні або регіональні стандарти (нові ГОСТи, а також частина тих радянських ГОСТів, які продовжують неофіційно застосовуватися окремими підприємствами в Україні); міжнародні стандарти – стандарти Міжнародної організації зі стандартизації ISO, їхні європейські аналоги – стандарти EN, а також стандарти у сфері будівництва BREEAM та LEED; технічні регламенти, хоча за своєю правовою природою останні є нормативно-правовими актами. Проте, за предметом регулювання, технічні регламенти подібні до екологічних стандартів, а в основі їхнього розроблення лежать міжнародні, регіональні та національні стандарти України.

На основі аналізу наукової літератури та статистичних даних зроблено висновок, що однією з основних причин продовження дії застарілих екологічних стандартів в Україні є відсутність якісного розвитку промисловості, що продовжило надмірне екологічне забруднення довкілля. Тому, нині важливо запровадити нові стандарти, що дозволить створити в країні такі умови, при яких стан навколишнього природного середовища не буде погіршуватися, а рівень розвитку промислового сектору при цьому буде зростати.

Дослідження процедури створення та покращення стандартів дозволило визначити, що це результат діяльності широкого кола суб'єктів стандартизації, які в сукупності створюють систему, до складу якої входять Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національний орган стандартизації, а також різноманітні державні та недержавні підприємства, установи, організації, які постійно взаємодіють між собою та з міжнародними організаціями зі стандартизації, що дозволяє ефективніше покращувати національні стандарти.

Розділ 2 **«Правові засади міжнародних та європейських стандартів як джерел екологічного права України»** складається з трьох підрозділів, присвячених дослідженню особливостей розроблення міжнародних та європейських екологічних стандартів та їх впливу на розвиток законодавства.

У підрозділі 2.1 *«Організаційно-правовий механізм міжнародних екологічних стандартів»* проведено дослідження міжнародно-правових основ екологічних стандартів, завдяки чому було визначено основних суб'єктів міжнародної екологічної стандартизації: організації ISO та IEC. Сфера діяльності ISO стосується стандартизації у всіх галузях, в тому числі й в екологічній, крім електротехніки та електроніки, що відносяться до компетенції Міжнародної електротехнічної комісії (IEC). Проте, діяльність IEC частково відноситься до сфери екологічної стандартизації, оскільки сьогодні виробники електротехніки, насамперед, орієнтовані на виробництво «екологічно сприятливої» продукції.

Деякі види робіт виконуються спільними зусиллями цих організацій. Особливо ISO та IEC формують гармонізовану міжнародну систему добровільної стандартизації, яка обслуговує потреби глобальних ринків. Міжнародні стандарти цих організацій охоплюють всі сектори промисловості, забезпечуючи їх довідковими документами, що стосуються технічних вимог до товарів і послуг, методик випробувань, забезпечення якості, охорони здоров'я, навколишнього середовища, одиниць фізичних величин, термінів та визначень у всіх галузях.

Встановлено, що хоча міжнародні екологічні стандарти носять лише рекомендаційний характер, світова тенденція сьогодні впевнено рухається в напрямі визнання всіма країнами-членами та їх підприємствами положень міжнародних стандартів, особливо в сфері екології. Тобто, можна говорити, що міжнародні стандарти, зокрема, екологічні, неофіційно піднялися на рівень національних стандартів, які носять обов'язковий характер. Дана ситуація спричинена тим, що у світі охорона довкілля оцінюється як важливе економічне

завдання підприємства, а природоохоронна діяльність сприяє процвітанню бізнесу і дає сумарний позитивний результат для економіки.

Основними міжнародними стандартами у сфері екології є стандарти серії ISO 14000, система яких орієнтована не на кількісні параметри (обсяг викидів, концентрації речовин тощо) і не на технології (вимога використовувати або не використовувати певні технології), а на встановлення вимог до системи екологічного управління відповідного підприємства, за якими проходить сертифікація продукції. Стандарти серії ISO 14000 не містять ніяких «абсолютних» вимог до впливу підприємства на навколишнє середовище, за винятком того, що в спеціальному документі – в екологічній політиці – таке підприємство має оголосити про своє прагнення відповідати національному природоохоронному законодавству і державним стандартам. Зроблено висновок, що нині в Україні існує проблема забезпечення реалізації положень міжнародних екологічних стандартів щодо дієвого механізму впровадження систем екологічного управління.

У підрозділі 2.2 *«Правові аспекти системи європейських екологічних стандартів»* на основі аналізу директив Європейського Союзу досліджено особливості діяльності трьох основних європейських організацій у сфері стандартизації – CENELEC, ETSI та CEN.

Проаналізовано директиви ЄС, які мають особливе значення для розвитку національного екологічного законодавства щодо управління довкіллям та інтеграції екологічної політики в інші галузі, зокрема ті, що зазначено в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Особливу увагу приділено директивам, що стосуються стандартів якості навколишнього середовища (граничні показники та керівні принципи). Розглянуто стандарти щодо вмісту у вихлопних газах автомобілів шкідливих речовин «Євро-1» – «Євро-6» та їх вплив на використання імпортованих транспортних засобів на території України.

Досліджено особливості європейських стандартів EN, що є аналогами міжнародних стандартів ISO, визначено їх взаємозв'язок з «Директивами Нового підходу». Зазначені Директиви набувають статусу обов'язкових для всіх країн, що приєдналися до юридичних актів, які встановлюють основні вимоги до безпеки продукції, здоров'я та екології. Визначено, що продукція, яка відповідає європейським стандартам (EN), на які є посилання в директиві, вважається виготовленою відповідно до законодавчих вимог ЄС, її можна вільно продавати і купувати в усіх країнах-членах ЄС.

Розглянуто комплекс європейських стандартів щодо проектування конструкцій будівель і споруд, які нині активно використовуються в Україні – Єврокоди, основними завданнями яких є забезпечення загальних критеріїв і методів проектування, що відповідають основним вимогам до будівель та споруд, а також полегшення обміну послугами в межах будівництва та використання будівельних виробів між державами-учасниками (у 2011 році в Україні впроваджено механізм одночасної дії Єврокодів разом з ДБН).

Встановлено, що у системі екологічних стандартів ЄС активно використовуються та покращуються міжнародні стандарти ISO та ІЕС, що підтверджує єдність стандартів та сумісну роботу над їх вдосконаленням. Сьогодні невиконання європейських стандартів є істотним бар'єром для руху екологічних товарів і послуг на міждержавну арену торгівлі, що характерно і для України, оскільки частина вітчизняної продукції не має сертифікату відповідності європейським вимогам. Визнання європейськими країнами якості та безпечності українських товарів потребує, зокрема, використання гармонізованих з національними міжнародних та європейських екологічних стандартів на усіх вітчизняних виробництвах.

У підрозділі 2.3 *«Перспективи впливу міжнародних і європейських стандартів на удосконалення екологічного законодавства України»* зроблено висновок, що самі по собі міжнародні стандарти як документи технічного характеру не можуть вплинути на конкретний нормативно-правовий акт України чи будь-якої іншої держави, оскільки закони і стандарти діють на різних рівнях, паралельно. Проте, вплив на законодавство стандартів можна прослідкувати через зобов'язання, які на себе беруть країни під час ратифікації міжнародних угод та прийняття національних програм і планів дій, розрахованих на майбутні роки.

На основі аналізу змін до законодавства щодо обов'язковості стандартів визначено, що Україна ще не готова переходити на добровільне застосування стандартів, тим більше у сфері охорони навколишнього природного середовища. Скасування обов'язковості всіх стандартів не відповідає як європейському підходу, так і положенням національного законодавства. В умовах реформування законодавчого регулювання стандартів необхідно обрати найбільш оптимальний спосіб досягнення цілей, з аналізом усіх законодавчих актів щодо можливості вилучення з них обов'язковості застосування національних стандартів задля дотримання права споживачів та здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт. При цьому, вилучення із законів України положень щодо відповідності об'єктів стандартизації вимогам національних стандартів, технічних умов і подібних нормативних документів може поставити під сумнів повноту регулювання суспільних відносин у сфері стандартизації та сприяти непередбачуваності результатів при досягненні мети, зокрема, екологічних стандартів – забезпечення безпеки навколишнього природного середовища.

Запропоновано шляхи покращення національного законодавства з питань екологічних стандартів, у тому числі в умовах адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Так, удосконалення нормативно-правового забезпечення екологічних стандартів слід здійснити шляхом: 1) закріплення в законодавстві системи обов'язкових екологічних стандартів, з чітким визначенням критеріїв, за якими їх можна буде відмежувати від рекомендаційних; 2) удосконалення процедури контролю за дотриманням обов'язкових стандартів, зокрема шляхом розширення можливостей громадськості в цій сфері.

Удосконалення нормативно-правового забезпечення екологічних стандартів можливе також шляхом внесення змін та доповнень до проекту

Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про стандартизацію» від 03 жовтня 2017 року № 2149-VIII (№ 7123, дата реєстрації від 19.09.2017), яким передбачається вилучення норм щодо обов'язковості додержання екологічних та інших стандартів.

Водночас, гармонізація екологічного законодавства України до законодавства ЄС потребує пришвидшення розроблення й удосконалення базових екологічних стандартів і нормативів. Одне з основних завдань при цьому полягає в тому, щоб змусити працювати існуючі норми шляхом формування інституційного, організаційно-фінансового, економічного та інших механізмів їх виконання. Удосконалення національної системи екологічних стандартів та відповідної нормативної бази має здійснюватися на основі передового досвіду міжнародної та регіональної практики за двома напрямками: пришвидшення процедури якісного покращення існуючої бази національних стандартів та нормативів; розроблення нових стандартів, що відповідають сучасним потребам ринку та суспільства.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано розв'язання важливого науково-практичного завдання щодо визначення системи екологічних стандартів, окреслення їх місця в системі джерел екологічного права, шляхів удосконалення на їх основі положень законодавства. За результатами дисертації сформульовано такі основні теоретичні та практичні висновки.

1. Запропоновано авторське поняття та визначення юридичних ознак стандартів як джерел екологічного права. Для їх обґрунтування досліджено юридичну природу поняття «екологічне право» не лише з позиції аналізу положень законодавства, а, насамперед, як характеристику сукупності загально-соціальних ідей про публічні цінності та інтереси, які ним оберігаються, і тому норми цієї галузі є загальнообов'язковими. Такий підхід дозволяє включати до джерел екологічного права не лише правові акти, а й нормативно-технічні документи (національні, європейські, міжнародні стандарти) як такі, що містять суспільно значимі еколого-правові ідеї.

2. Обґрунтовано юридичну природу стандартів шляхом аналізу наукових та законодавчих підходів до їх розуміння як джерел екологічного права. Взято до уваги, що хоча в сучасних наукових дослідженнях в Україні не завжди стандарти розглядаються як джерела екологічного права, однак, у законодавстві екологічні стандарти визначаються як обов'язкові до виконання нормативно-технічні документи. Окреслено основні характеристики екологічних стандартів, які відповідають ознакам джерел екологічного права: нормативність, міжнародно-правова орієнтованість; офіційний характер; обов'язковість до виконання. Виявлено, що екологічні стандарти не тільки містять в собі еколого-правові ідеї, а й впливають на формування і розвиток норм екологічного права.

Аргументовано, що загальнообов'язкові стандарти як елемент системи джерел екологічного права доцільно відмежовувати від нормативних актів. Основна відмінність полягає в механізмі їх правового впливу на суспільні відносини. Правова норма може прямо і безпосередньо регулювати поведінку людей, норма ж стандарту фактично стає загальнообов'язковою лише тоді, коли зміст стандарту (або посилання на нього) відтворено у технічних регламентах чи в інших нормативно-правових актах.

3. Виявлено, що в Україні стандарти вже не забезпечуються потужним державним примусом попередніх часів, не виконуються належним чином, оскільки сьогодні дотримання національних стандартів виробником не означає отримання якихось стимулів та переваг перед конкурентами. На часі в Україні спостерігається перехід від застарілих загальнообов'язкових радянських стандартів до нових економічно вигідних європейських.

Досліджено сучасну систему екологічних стандартів в Україні та проаналізовано їх види: державні стандарти України (ДСТУ) та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації; державні класифікатори; стандарти у сфері будівництва; державні стандарти з радіаційної безпеки; стандарти у сфері санітарної безпеки; стандарти підприємств, установ, організацій; регіональні стандарти ГОСТ; міжнародні стандарти ISO, їхні європейські аналоги – стандарти EN, а також стандарти у сфері будівництва BREEAM та LEED; технічні регламенти, хоча за своєю правовою природою останні є нормативно-правовими актами. Проте, за предметом регулювання технічні регламенти подібні до екологічних стандартів, а в основі їх розроблення лежать міжнародні, регіональні та національні стандарти України.

4. Наголошується, що процедури створення та покращення стандартів – це результат діяльності дуже широкого кола суб'єктів стандартизації, які в сукупності створюють систему. Така система органів складається з різноманітних державних і недержавних підприємств, установ та організацій, які постійно взаємодіють між собою, а також з міжнародними організаціями зі стандартизації, що дозволяє ефективніше покращувати стандарти.

5. Уточнено підходи до організаційно-правового механізму формування міжнародних екологічних стандартів. Встановлено, що головними суб'єктами міжнародної стандартизації у сфері екології є організації ISO та ІЕС. Розкрито зміст та правові аспекти міжнародних екологічних стандартів, основними з яких є стандарти серії ISO 14000, головним предметом яких є система екологічного менеджменту як частини загальної системи управління виробництвом і виробничим персоналом з метою здійснення та вдосконалення екологічної політики.

Виявлено, що система екологічної стандартизації Європейського Союзу будується на основі директив. У цій системі автономно працюють три основні організації – CENELEC, ETSI та CEN, які активно використовують міжнародні стандарти ISO. І хоча міжнародні стандарти носять лише рекомендаційний характер, світова тенденція нині впевнено рухається в напрямі визнання всіма країнами-членами та їхніми підприємствами положень міжнародних стандартів,

особливо в сфері екології. Ця ситуація спричинена тим, що у світі охорона довкілля оцінюється як важливе економічне завдання підприємства, а природоохоронна діяльність сприяє процвітанню бізнесу і дає сумарний позитивний результат для економіки.

6. З'ясовано перспективи впливу міжнародних і європейських екологічних стандартів на удосконалення законодавства України. В умовах реформування законодавчого регулювання стандартів запропоновано обрати найбільш оптимальний спосіб внесення змін і доповнень до чинних та нових нормативно-правових актів, з аналізом усіх існуючих положень законодавчих актів щодо можливості виключення з них обов'язковості застосування національних стандартів задля дотримання права споживачів, здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, та запровадження добровільного страхування, особливо задля забезпечення безпеки навколишнього природного середовища.

Оптимальним варіантом швидкого та якісного оновлення екологічного законодавства та стандартів має стати процес активної гармонізації національної системи екологічних стандартів з міжнародними, особливо шляхом впровадження дієвого механізму систем екологічного управління. Удосконалення національної системи екологічних стандартів та відповідної нормативної бази має здійснюватися на основі передового досвіду міжнародної та регіональної практики за двома напрямками: удосконалення процедури актуалізації існуючої бази національних стандартів та нормативів; розроблення нових стандартів, що відповідають сучасним потребам ринку та суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Коваленко Б. В. Стандарти як складовий елемент системи джерел екологічного права України. *Правова позиція*. 2017. № 1 (18). С. 139–147.
2. Коваленко Б. В. Юридична природа джерел екологічного права та їх ознаки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2017. № 1 (104). С. 87–92.

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

3. Коваленко Б. В. Система джерел екологічного права та стандарти як її складовий елемент. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2017. Вип. 264. С. 120–129.
4. Коваленко Б. В. Ознаки стандартів як джерел екологічного права України. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 79–85.

Статті у наукових виданнях інших держав:

5. Kovalenko B. Standards in the system of environmental law sources. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Vol. 4. С. 99–109.
6. Коваленко Б. В. Генеза наукових підходів до стандартів як джерел екологічного права України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2018. № 5. Т. 1. С. 168–173.

Стаття в іншому науковому виданні:

7. Kovalenko B. The legal nature of the environmental law sources of Ukraine and their features. Екологічне право України. 2017. № 1–2. С. 26–32.

Тези наукових доповідей:

8. Коваленко Б. В. Перспективи застосування стандартів ISO 14000. Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: круглий стіл, м. Київ, 27 травня 2016 року: тези доповіді. Чернівці, 2016. С. 335–339.

9. Коваленко Б. В. Формування європейського підходу до визначення екологічних стандартів українським законодавцем. Від правової охорони природи Української РСР до екологічного права України: Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена пам'яті доктора юридичних наук, професора Василя Лук'яновича Мунтяна з нагоди 95-річчя від Дня народження, м. Київ, 26 травня 2017 року: тези доповіді. Чернівці, 2017. С. 334–339.

10. Коваленко Б. В. Децентралізація як чинник розвитку екологічних стандартів. Децентралізація влади як чинник розвитку аграрного, екологічного, земельного та інших природоресурсних галузей права: Всеукраїнський круглий стіл, м. Київ, 22 вересня 2017 року: тези доповіді. К., 2017. С. 152–158.

11. Коваленко Б. В. Правове регулювання організаційних питань стандартів у сфері виробництва органічної продукції. Правові засади ведення органічного землеробства: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 29–30 вересня 2017 року: тези доповіді. Х., 2017. С. 92–96.

12. Коваленко Б. В. Перспективи впливу міжнародних і європейських стандартів на удосконалення екологічного законодавства України. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції: круглий стіл, м. Харків, 08 грудня 2017 року: тези доповіді. Х., 2017. С. 276–279.

АНОТАЦІЯ

Коваленко Б. В. Юридична природа стандартів як джерел екологічного права. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню правової природи екологічних стандартів, їхньому впливу на розвиток природоохоронного законодавства. На підставі аналізу норм міжнародного, європейського та національного законодавства України, а також положень загальнотеоретичної та спеціально-юридичної літератури визначено місце стандартів у системі джерел екологічного права України.

Обґрунтовано необхідність включати до джерел екологічного права нормативно-технічні документи, а саме державні, міжнародні та європейські екологічні стандарти як такі, що містять еколого-правові ідеї, а їхні положення,

в сукупності з актами законодавства, задають темп та напрям розвитку галузі екологічного права. Екологічні стандарти і правові норми є частиною єдиного механізму регулювання правовідносин і діють тільки сукупно для досягнення єдиної мети – забезпечення безпеки навколишнього природного середовища.

Проаналізовано наукові та законодавчі підходи до розуміння стандартів як джерел екологічного права України, розкрито їхні поняття та юридичні ознаки. Досліджено та систематизовано історичний шлях розвитку екологічних стандартів як необхідного кроку для масштабного розвитку промисловості та одночасного збереження належної якості навколишнього природного середовища. Зіставлено напрями розвитку стандартизації на території СРСР та ЄС. Розглянуто сучасну систему екологічних стандартів, види та особливості правового регулювання їх розроблення та затвердження.

Досліджено міжнародні та європейські екологічні стандарти та їхній вплив на розвиток законодавства, національних стандартів та екологічного права України в цілому. Відображено організаційно-правовий механізм розроблення міжнародних та європейських екологічних стандартів, порядок їх реалізації в Україні.

З'ясовано проблеми та перспективи впливу міжнародних і європейських стандартів на подальше формування екологічного законодавства України. Проаналізовано зміни в законодавстві щодо встановлення добровільного застосування положень державних екологічних стандартів в Україні.

Ключові слова: джерела екологічного права, система джерел екологічного права, ознаки джерел екологічного права, нормативно-технічні документи, національні стандарти, екологічні стандарти, міжнародні екологічні стандарти, європейські екологічні стандарти.

АННОТАЦІЯ

Коваленко Б. В. Юридическая природа стандартов как источников экологического права. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию правовой природы экологических стандартов, их влияния на развитие природоохранного законодательства. На основании анализа норм международного, европейского и национального законодательства Украины, а также положений общетеоретической и специально-юридической литературы определено место стандартов в системе источников экологического права Украины.

Обоснована необходимость относить к источникам экологического права нормативно-технические документы, а именно государственные, международные и европейские экологические стандарты как содержащие эколого-правовые идеи. А их положение в совокупности с актами законодательства задают темп и направление развития отрасли экологического

права. Экологические стандарты и правовые нормы являются частью единого механизма регулирования правоотношений и действуют только в совокупности для достижения единой цели – обеспечения безопасности окружающей среды.

Предложено рассматривать юридическую природу стандартов как источников экологического права через их существенную характеристику, которая включает в себя следующие элементы: а) нормативность (регулятивное воздействие на участников общественных отношений); б) международно-правовая ориентированность (потребность согласовывать государственные стандарты с международными для совершенствования управления промышленным производством и охраны окружающей среды с целью сохранения природных ресурсов, границы которых часто не совпадают с границами государств) в) официальный характер (регулирование и утверждения экологических стандартов осуществляется соответствующим государственным органом по установленной форме); г) обязательность к исполнению (в соответствии с принципом пункта «а» статьи 3 и статьи 32 Закона Украины «Об охране окружающей природной среды»).

Проанализированы научные и законодательные подходы к пониманию стандартов как источников экологического права Украины, раскрыто их понятие и юридические признаки. Выяснено, что в отличие от правовой нормы, которая может прямо и непосредственно регулировать поведение людей, положения стандарта фактически становится общеобязательным только тогда, когда его содержание (или ссылки на стандарт) воспроизведено в технических регламентах или иных нормативных актах. В то же время, экологические стандарты, на которые отсутствуют ссылки в законодательстве, содержат в себе эколого-правовые идеи, также способны влиять на формирование и развитие экологического права.

Исследован и систематизирован исторический путь развития экологических стандартов как необходимого шага для масштабного развития промышленности и одновременного сохранения надлежащего качества окружающей природной среды. Сопоставлены направления развития стандартизации на территории СССР и ЕС. Рассмотрена современная система экологических стандартов, виды и особенности правового регулирования их разработки и утверждения.

Аргументировано, если в будущем, согласно требованиям Европейского Союза, применение в Украине государственных экологических стандартов станет добровольным, данное событие не снизит их влияния на развитие экологического права, поскольку признак обязательности в международно-правовой среде не является ключевым для определения источников права, вместе с тем, главным признаком является присутствие нормативно-правовой идеи, способной повлиять на формирование соответствующей отрасли права.

Исследованы особенности влияния на развитие украинского законодательства международных экологических стандартов ISO и европейских стандартов EN, положения которых носят преимущественно рекомендательный характер, одновременно их выполнение является важной экономической задачей современных предприятий, имеет положительный

результат для развитие эффективного экологически чистого производства. Такое воздействие возможно при учете требований европейских стандартов в положениях новых законов и других нормативно-правовых актов в сфере экологии.

Рассмотрен организационно-правовой механизм разработки международных и европейских экологических стандартов, порядок их реализации в Украине. Выявлено проблемы и перспективы влияния международных и европейских стандартов на дальнейшее формирование экологического законодательства Украины. Проанализированы изменения в законодательстве об установлении добровольного применения положений государственных экологических стандартов в Украине.

Ключевые слова: источники экологического права, система источников экологического права, признаки источников экологического права, нормативно-технические документы, национальные стандарты, экологические стандарты, международные экологические стандарты, европейские экологические стандарты.

ANNOTATION

Kovalenko B. V. The Legal Nature of Standards as Sources of Environmental Law. – The Manuscript.

Dissertation for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.06 «Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resource Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the complex study of the legal nature of environmental standards, their impact on the development of environmental legislation, is an independent scientific work, which covers by author's ideas and developments. Based on the analysis of the norms of international, European and national legislation of Ukraine, as well as the provisions of general theoretical and special legal literature, the place of standards in the system of sources of environmental law of Ukraine is determined.

The necessity to include normative and technical documents in the sources of environmental law, namely, state, international and European environmental standards as containing ecological and legal ideas, is grounded, and their provisions, in combination with legislative acts, specify the pace and direction of development of the field of environmental law. Environmental standards and legal norms are part of a single mechanism for regulating legal relationships and act only together to achieve a single goal – to ensure the safety of the environment.

The scientific and legislative approaches to the understanding of standards as sources of environmental law of Ukraine are analyzed, their concepts and legal features are revealed. The historical way of development of ecological standards as a necessary step for the large-scale development of industry while simultaneously maintaining the proper quality of the environment is investigated and systematized. The trends of standardization on the territory of the USSR and the EU are compared,

the modern system of ecological standards, types and features of legal regulation of their development and approval are considered.

The international and European ecological standards and their influence on the development of legislation, national standards and environmental law of Ukraine as a whole are researched. The organizational and legal mechanism of development of international and European environmental standards and the procedure for their implementation in Ukraine is shown.

The problems and perspectives of the influence of international and European standards on improvement of the environmental legislation of Ukraine are revealed. It is substantiated the inadmissibility of cancellation, the obligatory adherence to environmental standards and the voluntary application of their application.

Key words: sources of environmental law, system of sources of environmental law, signs of sources of environmental law, normative and technical documents, national standards, environmental standards, international environmental standards, European environmental standards.

Підписано до друку 10.04.19
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № 190283

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

